

Õiguskantsler

Teie 18.08.2021 nr

Meie 24.09.2021 nr 7-4/211793/2106381

Igäühe õigused ja valikud e-riigis

Austatud []

Pöördusite õiguskantsleri poole murega, et aina keerulisem on Eestis elada ja asju ajada ilma e-kanaleid kasutamata. Samuti avaldasite kahtlust, kas riik hoiab Teie andmeid e-kanalites turvaliselt.

Mõistan Teie muret. Eestis toimub suur osa suhtlusest info- ja kommunikatsioonitehnoloogia vahendusel ning teavet esitatakse, hoitakse ja edastatakse sageli elektrooniliselt (vt ka [E-riigi harta](#)). E-riik ei ole aga eesmärk iseeneses, vaid võimalus pakkuda inimesele avalikke teenuseid e-kanalite kaudu.

E-riik on vajalik kui vahend, mis avardab inimeste võimalusi riigiga suhelda ja tagab teenuste kiirema toimimise. Püüelda tuleb aga selle poole, et ühiskonnaelus saaksid aktiivselt osaleda kõik Eesti inimesed ning et ei tekiks digitaalset tõrjutust. Niisiis peab silmas pidama, et riigiga suhtlemise ja teenuste saamise võimalus oleks kõigil Eesti inimestel hoolimata sellest, kas nad oskavad või tahavad oma asju ajada e-kanalite kaudu või muul viisil. Neid inimesi, kellel puuduvad oskused ja võimalused e-kanaleid kasutada, tuleb riigi toel aidata oma oskusi parandada ning selgitada neile e-riigi kasutamise viise ja võimalusi.

Mida rohkem on inimesi, kes eelistavad riigiga suhelda just e-kanalite kaudu, seda olulisemaks muutub küberturvalisus, mis omakorda mõjutab inimeste usaldust riigi vastu. Riik peab leidma aktiivsed küberkaitsemeetmed ja neid edukalt rakendama. Sellisel juhul saavad inimesed olla kindlad, et riigile antud andmed on hästi hoitud.

Võimalik on menetluse vormi valida

Eestis on võimalik ID-kaardi abil registreerida äriühingut, esitada maksudeklaratsioone, käia valimas, vaadata enda terviseandmeid jms. Seejuures tuleb aga järgida hea halduse tava ([Eesti Vabariigi põhiseaduse](#) (PS) § 14).

Haldusorganite tegevust reguleerib [haldusmenetluse seadus](#) (HMS). Menetlustoimingu vormi ja muud haldusmenetluse üksikasjad määrab haldusorgan kaalutlusõiguse alusel, kui seaduse või määrusega ei ole sätestatud teisiti. Haldusmenetlus viiakse läbi eesmärgipäraselt ja efektiivselt, samuti võimalikult lihtsalt ja kiirelt, vältides üleliigseid kulutusi ja ebameeldivusi isikutele

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

(HMS § 5 lõige 1 ja 2). Elektrooniline asjaajamine on haldusmenetluses võrdsustatud kirjaliku asjaajamisega, võttes arvesse elektroonilisest asjaajamisest tulenevaid erisusi (HMS § 5 lõike 6 esimene lause). Haldusakti võib anda ka elektrooniliselt (HMS § 55 lõige 3). Isiku õigused elektroonilises menetluses peavad olema samaväärselt kaitstud nagu tavapärasel menetluses.

Möönda tuleb sedagi, et kui inimese elektroonilise identiteediga peaks midagi juhtuma (ununeb parool, lukustub kaart, uuendatakse tarkvara ning see ei ühildu enam olemasolevate seadmetega jne), võib olla piiratud ka ligipääs riigi pakutavatele teenustele. On mitmesuguseid põhjuseid ja olukordi, miks inimene eelistab suhelda riigiga e-kanaleid kasutamata. Sellepärast on oluline, et riik võimaldaks enda pakutavaid teenuseid kasutada ka muul viisil.

Seega, kui Teie suhtlus mõne riigiasutusega e-kanali kaudu on takistatud, siis on Teil õigus valida muu menetlustoimingu vorm. Hea halduse põhimõttega kooskõlas on see, kui haldusorgan arvestab menetluse vormi valikul inimese soovide ja võimalustega. Õiguskantsler on ka ühes oma hiljutises [soovituses](#) öelnud, et vajaduse korral tuleb inimesele tema õigusi puudutav haldusakt kätte toimetada just posti teel.

Riigikohus on seoses äriühingutega aga [leidnud](#), et eraõigusliku juriidilise isiku nimel tegutsevad inimesed peaksid tänapäeval olema võimelised riigiga üldjuhul elektrooniliselt suhtlema. Õiguskantsler on samal teemal [selgitanud](#), et nõue esitada äriühingu majandusaruanne ainult elektrooniliselt on PS §-dega 48 ja 11 kooskõlas sel juhul, kui aruande elektrooniliseks koostamiseks ja esitamiseks on olemas paindlikud võimalused ning toimib tõhus nõustamise ja abistamise süsteem. Samuti on õiguskantsler [juhtinud tähelepanu](#), et e-menetluses osalejale tuleb anda vajalikku informatsiooni infosüsteemi tehniliste nõuete ja tõrgete kohta. Hea halduse põhimõtte kohaselt peab riigiasutus menetluses toimima kiiresti ja mõistlikult.

Informatsiooniline enesemääramine

Põhiseaduse § 26 sätestab, et igaühel on õigus perekonna- ja eraelu puutumatusel. Riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud tohivad inimese perekonna- ega eraellu sekkuda üksnes seadusega sätestatud juhtudel ja korras tervise, kõlbluse, avaliku korra või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks. Eraelu puutumatusel on sageli seotud ka sõnumisaladuse kaitse (PS § 43).

Informatsiooniline enesemääramine tähendab igaühe õigust ise otsustada, kas ja kui palju tema kohta andmeid kogutakse ja salvestatakse, seetõttu on eraelu kaitse üks oluline valdkond isikuandmete kaitse. Riigikohtu halduskollegium on märkinud: „Eraelu puutumatusel riivena käsitatakse muu hulgas isikuandmete kogumist, säilitamist, kasutamist ja avalikustamist“ ([RKHKo 12.07.2012, 3-3-1-3-12](#), p 19; Eesti Vabariigi põhiseadus. kommenteeritud väljaanne, § 26 kommentaarid, [alapunkt 24](#)).

Avalik-õiguslikes suhetes andmete töötlemiseks peab alati olema ka seadusest tulenev alus. Teil on võimalik haldusorganilt küsida, mis andmeid ja millisel õiguslikul alusel on Teie kohta kogutud. Andmetega tutvumise õigusi on selgitatud [Andmekaitse Inspektsiooni kodulehel](#).

Küberturvalisusest sõltub inimeste usaldus riigi vastu

Riik otsustab, kas ja millisel viisil on kõige otstarbekam ja turvalisem talletada andmeid oma kodanike kohta. Avalik-õiguslike andmekogudega seonduv on reguleeritud [avaliku teabe seaduse](#) peatükis 5¹. Lisaks peab riigi tegevus olema kooskõlas [isikuandmete kaitse üldmäärusega](#), sh andmetöötlemise põhimõtetega.

Mõistagi on andmete elektroonilisel talletamisel oht, et need võivad kaotsi minna või hävida, ent selline oht on ka siis, kui andmeid säilitatakse muul viisil. Riigi ülesanne on neid riske hinnata ja leida optimaalne lahendus. Riigil on võimalus oma ülesannete täitmiseks kasutada mitmesuguseid privaatsuse kaitse tehnoloogiaid. Ühtlasi sätestab [küberturvalisuse seadus](#) riigi ja kohaliku omavalitsuse üksuse võrgu- ja infosüsteemide pidamise nõuded, vastutuse ja järelevalve ning küberintsidentide ennetamise ja lahendamise alused.

[Andmevargus](#), mille käigus laaditi massiliselt alla dokumendifotosid isikut tõendavate dokumentide andmebaasist, on kahtlemata hoiatav näide e-riigiga seotud riskide kohta. Riigi ülesanne on tagada, et tema käes olevad andmed on turvaliselt kaitstud. Sellest, kui hästi riik oma ülesandega hakkama saab, sõltub otseselt inimeste usaldus riigi vastu. Ka Euroopa Liidu kõrgeimate kontrolliasutuste kontaktkomitee on [rõhutanud](#), et küberturvalisus oluline sotsiaalse ühtekuuluvuse ja poliitilise stabiilsuse tagaja.

Küberturvalisusega seotud intsidentide kohta saate lisainfot küsida ka [Riigi Infosüsteemide Ametist](#).

Olete oma kirja lisas esitanud konkreetsed küsimused riigiasutuste ja statistika kohta. Soovitame Teil vastuse saamiseks pöörduda esmalt kohaliku omavalitsuse ja asutuste endi poole (nt [Tartu Linnavalitsus](#), [Statistikaamet](#), [Politsei- ja Piirivalveamet](#), [Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium](#)), kui Te seda veel teinud ei ole. Kui saadud vastused ei ole Teie hinnangul piisavad, saame küsimuste ja neile antud vastuste põhjal hinnata, kas haldusorgan on Teile vastates järginud hea halduse tava.

Tänan, et olulisele teemale tähelepanu juhtisite. Loodan, et nendest selgitustest on abi.

Austusega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise